

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-49-20>

УДК 334.012.63/.64:355(477)

Кобеля-Звір Мар'яна Ярославівна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва, торгівлі та логістики,
Львівський торговельно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5627-9408>

Mariana Kobelia-Zvir

Lviv University of Trade and Economics

**ГРАНТИ ПРОГРАМИ EENERGY ДЛЯ ПІДТРИМКИ
УКРАЇНСЬКИХ БІЗНЕС-КОМПАНІЙ НА ЗАХОДИ
З ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ****EENERGY PROGRAM GRANTS TO SUPPORT
UKRAINIAN BUSINESS COMPANIES
IN ENERGY EFFICIENCY MEASURES**

Анотація. У статті досліджено грантові можливості Програми EENergy, що фінансується Програмою єдиного ринку Європейського Союзу (ЄС) і впроваджується за підтримки Європейської мережі підприємств (EEN). Продемонстровано: українські малі та середні підприємства (МСП) мають право, як і підприємства з країн ЄС, отримати підтримку Програми EENergy на заходи з виявлення своїх потреб у енергоефективності та реалізації відповідного плану дій для задоволення цих потреб. У дослідженні акцентовано: 900 бенефіціарам із країн ЄС та з України в тому числі буде забезпечено фінансові гранти в розмірі до 10 000 євро; кошти, надані EENergy, мають використовуватися для реалізації заходів, які призведуть до підвищення енергоефективності МСП-бенефіціара. Наголошено: метою профінансованої грантом діяльності повинно бути досягнення 5% скорочення споживання енергії. У статті продемонстровано, що бенефіціари можуть отримати підтримку програми у трьох категоріях: інвестиції, консультації, навички та навчання. Окреслено основні етапи участі у відкритому конкурсі програми, а саме: визначення плану дій EEN шляхом обов'язкової оцінки з місцевим радником зі сталого розвитку EEN; подання заявки на грант EENergy; підтвердження заявки відповідальним радником зі сталого розвитку EEN; перевірка прийнятності та надання звітів про порівняльні показники для всіх відповідних фірм; відбір бенефіціарів для фінансової та консультативної підтримки; реалізація дії; звітування та документування дії та обмін відповідними даними про результати; виплата гранту. У статті наголошено: у результаті відбору всі МСП будуть розподілені на «усі бенефіціари» і «профінансовані бенефіціари». Зазначено, що через 2 роки Проект EENergy розподілить 9 мільйонів євро у формі понад 900 грантів для малих і середніх підприємств по всій Європі для участі в діяльності, закупівлях або інтеграції, які покращать їхні загальні витрати на енергію мінімум на 5%. Підсумовано: у довгостроковій перспективі підтримана Програмою EENergy проекти повинні сприяти прискоренню переходу до вуглецевої нейтральної економіки країн ЄС та нашої держави зокрема.

Ключові слова: гранти, гранти ЄС, EENergy, енергоефективність, EEN, Програма Єдиний ринок ЄС, фінансування бізнесу, можливості програми, вимоги програми.

Summary. The article examines the grant possibilities of the EENergy Program, which is financed by the Single Market Program of the European Union (EU) and is implemented with the support of the European Enterprise Network (EEN). It has been demonstrated that Ukrainian small and medium-sized enterprises (SMEs) have the opportunity, along with enterprises from EU countries, to receive support from the EENergy Program for measures to identify their energy efficiency needs and implement an appropriate action plan to address these needs. The study emphasizes that 900 beneficiaries from EU countries and from Ukraine will be given financial grants in the amount of up to 10,000 euros; the funds provided by EENergy must be used for the implementation of measures that will lead to an increase in the energy efficiency of the SME-beneficiary. It is emphasized that the goal of the activity financed by the grant should be to achieve a 5% reduction in energy consumption. The article demonstrates that beneficiaries can receive support from the Program in three categories: investment, consultation, skills and training. The basic stages of participation in the open competition of the Program are outlined, namely: determination of the EEN action plan through a mandatory assessment with the local EEN sustainable development advisor; submitting an application for an EENergy grant; confirmation of the application by the responsible advisor for sustainable development of EEN; checking eligibility and providing benchmarking reports for all eligible firms; selection of

beneficiaries for financial and advisory support; action implementation; reporting and documenting actions and sharing relevant results data; grant payment. The article emphasizes that as a result of the selection, all SMEs will be divided into "all beneficiaries" and "financed beneficiaries". It is stated that after 2 years, the EENergy Project will distribute 9 million euros in the form of more than 900 grants to small and medium-sized enterprises across Europe to participate in activities, procurement or integration that will improve their overall energy costs by at least 5%. It was concluded that in the long term, the projects supported by the EENergy Program should contribute to the acceleration of the transition to a carbon neutral economy of the EU countries and our country in particular.

Keywords: grants, EU grants, EENergy, energy efficiency, EEN, EU Single Market Program, business financing, program opportunities, program requirements.

Постановка проблеми. Кліматична криза загострюється все більше. Вона стає дедалі відчутнішою в різних країнах світу та Україні зокрема. Європейський Союз (ЄС) вживає ключові заходи для зменшення залежності від неєвропейських та невідновлюваних джерел енергії. У цих умовах важливим є забезпечення енергоефективності та сталого розвитку, особливо для малих та середніх підприємств (МСП), у досягненні кліматичних цілей Європи. Законодавство ЄС встановлює зобов'язання зменшити викиди на 5%, і країни ЄС, а також Україна активно працюють над новими законами для досягнення кліматичного нейтралітету до 2050 року [4].

МСП є ключовим сегментом економіки держави, що формує більшість ВВП та 99% усіх підприємств. Цим суб'єктам господарювання важливо бути активними в питаннях енергоефективності та сталого розвитку. Хоча МСП мають гнучкість та інноваційний характер, необхідні для впровадження нових технологій, процесів і підходів до підвищення ефективності, часові та фінансові обмеження, пов'язані з цим переходом, можуть стати перешкодою для широкого впровадження. Проект EENergy було створено з метою вирішення даних проблем, підвищення конкурентоздатності європейських МСП та підтримки впровадження необхідних заходів [16].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зацікавленість науковців тематикою необхідності впровадження енергоефективних та енергоощадних технологій у бізнес-процесах дедалі зростає. Аспекти впровадження цих технологій у МСП досліджували ряд науковців, серед яких: Б.В. Болтянський, В.І. Перебийніс, Д.І. Безрук, О.С. Андрущенко, І. Кицюк, Н. Науменко, В. Присяжнюк [1; 2; 3; 6].

Болтянський Б. В. наголошував: «На теперішній час попит на розробку та впровадження новітніх енергоефективних технологій, наявність світових екологічних трендів, споживання інших ресурсів енергії поступово зростає» [2].

В.І. Перебийніс, Д.І. Безрук зазначали: «Загальний критерій енергетичної ефективності бізнес-процесів суб'єкта господарювання, на наш погляд, полягає у мінімізації рівня його енерговитрат у кінцевому споживанні з розрахунку на одиницю виробленої продукції (послуг)» [3].

Андрущенко О.С. зробила висновок: «Роль інноваційного фактору у процесі забезпечення сталого

економічного зростання як глобальної економіки, так і окремих секторів та сфер економічної діяльності, при переході до вимог та норм «зеленої» економіки, слід вважати пріоритетом економічного розвитку, а впровадження «зелених» інновацій в сферу діяльності підприємств малого і середнього бізнесу – закономірним трендом її оновлення в контексті економічного «озеленення» [1].

І. Кицюк, Н. Науменко, В. Присяжнюк, досліджуючи можливості Європейського Зеленого Курсу (ЄЗК) для бізнесу України, зазначали: «Для українського бізнесу реалізація ЄЗК – це, в першу чергу, стандарти, які визначають напрямки його подальшої трансформації на шляху до сталого майбутнього: створення конкурентоспроможної продукції та послуг, формування сприятливого інвестиційного клімату, досягнення високого рівня корпоративної безпеки та забезпечення рівноправної конкуренції, враховуючи інтереси усіх зацікавлених сторін» [6].

Такі науковці, як Олександр Чаплигін, Мар'яна Чаплигіна та ін., досліджували стимули для бізнесу задля впровадження енергоефективних технологій [7; 8; 11].

Проте поза їх увагою залишилися грантові можливості Програми EENergy щодо надання підтримки українським МСП для підвищення енергоефективності бізнесу. В нинішніх умовах, коли для України актуалізувалася Програма Європейського Союзу «EENergy», вона вимагає детального дослідження вітчизняними науковцями.

Метою статті є дослідження можливостей Програми EENergy щодо надання підтримки українським МСП в їх прагненні визначити план дій для підвищення енергоефективності та реалізації цього плану дій, виявлення її специфіки та пріоритетів, а також особливості участі МСП у грантових конкурсах програми і на цій основі розроблення рекомендацій для організацій – заявників щодо отримання грантового фінансування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проект EENergy фінансується Програмою єдиного ринку ЄС (SMP) [15] для підтримки малих і середніх підприємств у визначенні плану дій для підвищення енергоефективності та реалізації цього плану дій. Метою EENergy є підтримка щонайменше 1800 малих і середніх підприємств у визначенні їхніх потреб у енергоефективності та реалізації відповідного плану дій для задово-

лення цих потреб. Максимум 9 мільйонів євро буде надано щонайменше 900 малим і середнім підприємствам у країнах-учасниках SMP й Україні в тому числі. Як зазначено в програмній документації, це дозволить їм підвищити стійкість до коливань цін на енергоносії та збоїв у ланцюжку постачання енергії, а також збільшити їх стійкість і зменшити вплив на навколишнє середовище. Програма реалізується через інвестиції в технологічні рішення та доступ до спеціалізованих консультацій і досвіду підвищення кваліфікації та спрямована на покращення ефективності щонайменше на 5% для МСП-учасників. Відмінною особливістю Програми EENergy є її впровадження за сприяння Європейської мережі підприємств (EEN) [9], яка з 2008 року допомагає європейським МСП у зростанні, масштабуванні та досягненні бізнес-цілей. У межах мережі спеціалізовані радники зі сталого розвитку підтримують МСП у питаннях «зеленого переходу» та енергоефективності. Ці консультанти разом із експертами EEN з відновлюваних джерел енергії та енергоємних галузей працюватимуть рука об руку з малими та середніми підприємствами, щоб розробити та реалізувати план дій із енергоефективності. Як зазначено в програмних документах, завдяки прямій підтримці EENergy прагне надати цінні поради щодо сталого розвитку не лише малим і середнім підприємствам, обраним для фінансування, але й кожному малому та середньому підприємству, яке бере участь у процесі EENergy, надаючи доступ до критичного досвіду та забезпечуючи спрощений процес для просування європейських малих та середніх підприємств в їх зеленому перетворенні [16].

У межах відкритого конкурсу Програмою EENergy буде надано фінансування відібраним бенефіціарам у розмірі до 10 000 євро. Ці кошти мають бути використані для реалізації заходів, які призведуть до підвищення енергоефективності для МСП-бенефіціара. Контрактною метою заходів є досягнення 5% скорочення споживання енергії [15]. Ці дії мають належати до однієї або кількох із наступних трьох категорій:

А. Інвестиції: Ця категорія охоплює впровадження, придбання, купівлю та/або інсталяцію нового програмного забезпечення, обладнання, обладнання чи інших технологій. Деякі приклади:

– Внески в закупівлю та встановлення систем відновлюваної енергії, таких як сонячні батареї, вітрові турбіни, інвертори, системи зберігання або будь-яке інше відповідне обладнання.

– Впровадження програмного забезпечення для оптимізації/управління енергією на виробничій лінії.

– Заміна старого котла на новий із використанням більш ефективних технологій.

– Заміна застарілих блоків живлення на сучасні та ефективні.

В. Консультації: Ця категорія охоплює дорадчі та консультаційні послуги, пов'язані з ідентифікацією та впровадженням заходів із підвищення енергоефективності, а також енергетичні аудити. Деякі приклади:

– Проведення детального аналізу потреб малого та середнього бізнесу бенефіціара та визначення детальної дорожньої карти інвестицій для підвищення енергоефективності.

– Надання технічних консультацій для визначення напрямків підвищення енергоефективності та відповідних технологій на ринку.

– Проведення енергоаудиту.

С. Навички та навчання: Ця категорія охоплює доступ до тренінгів, курсів, класів і програм для навчання та підвищення кваліфікації працівників із питань енергоефективності. Ось деякі конкретні приклади:

– Навчання працівників щодо найкращих практик, обізнаності, нормативних аспектів та зміни поведінки, пов'язаної з енергоефективністю.

– Кваліфікація працівників для отримання сертифікату енергоаудиторів.

– Навчання енергоефективним технологіям, цифровим інструментам аналізу енергії.

У конкурсній документації зазначено: доступне поєднання діяльності трьох типів із загальним бюджетом понад 10 000 євро, але загальний грант, який буде надано, не перевищуватиме 10 000 євро на МСП. Таким чином, МСП може або подати заявку на фінансування 100% діяльності з бюджетом до 10 000 євро, або запропонувати більш масштабну діяльність із більшим бюджетом, яка буде співфінансована з альтернативних приватних джерел [10; 16].

Як продемонструвало дослідження, Програма EENergy висуває до бенефіціарів суттєві вимоги:

– Усі заявники повинні звернутися до радника з питань сталого розвитку EEN у своєму регіоні/країні. Радник проведе оцінку потреб заявника в енергоефективності, сформулює план дій і надасть підтримку протягом відкритого конкурсу EENergy, зокрема в процесі подання заявки, реалізації діяльності та збору даних [5].

– Заплановані заходи бізнес-компаній повинні розроблятися таким чином, щоб скоротити енергію щонайменше на 5%.

– Для виконання договірних зобов'язань це скорочення буде вимірюватися у споживанні енергії в кВт/год. (або одиниці в еквіваленті кВт-год., надані МС) і в межах відповідного обсягу виконаної діяльності [16].

На думку експертів, перевага Програми EENergy – відкритість її конкурсу для будь-якої юридичної особи, що відповідає наступним критеріям:

– створена та діє в Україні згідно з чинним законодавством;

- має чисельність персоналу менше ніж 250 штатних працівників;
- має річний оборот 50 мільйонів євро або менше, або має загальну суму балансу 43 мільйони євро або менше;
- була зареєстрована та введена в експлуатацію до 01.01.2023.;
- бізнес-компанія має та надає дійсний номер платника ПДВ або реєстраційний номер;
- співпрацює з Enterprise Europe Network і розробила План дій EENergy разом із радником EEN Sustainability Advisor;
- не має фінансових труднощів, не є банкрутом, не перебуває в процесі ліквідації, її справи не перебувають у веденні суду [13].

Варто відзначити як відмінну особливість Програми EENergy поетапність у поданні та отриманні гранту, а саме:

1. Визначення плану дій EEN шляхом обов'язкової оцінки з місцевим радником зі сталого розвитку EEN.
2. Подання заявки на грант EENergy.
3. Підтвердження заявки відповідальним радником зі сталого розвитку EEN.
4. Перевірка прийнятності та надання звітів про порівняльні показники для всіх відповідних фірм.
5. Відбір бенефіціарів для фінансової та консультативної підтримки.
6. Реалізація дії.
7. Звітування та документування дії та обмін відповідними даними про результати.
8. Виплата гранту [13; 16].

Доцільно назвати відмінну особливість цієї програми – для відбору бенефіціарів буде використано стратифіковану рандомізацію на основі прийнятного пулу; разом з тим, випадкова лотерея буде спрямована на забезпечення статистичної подібності між фінансованими та звичайними групами бенефіціарів відповідно до цих критеріїв [13].

Як зазначається в проектній документації, в результаті відбору всі МСП розподілятимуться на «усі бенефіціари» і «профінансовані бенефіціари». Разом із цим:

1. Усі бенефіціари отримають пряму підтримку для зростання та підвищення енергоефективності завдяки співпраці з радниками EEN зі сталого розвитку, які підтримуватимуть усіх бенефіціарів у пошуку джерел фінансування для фінансування заходів із енергоефективності, а також нададуть їм звіти про порівняльні показники і дозволять визначити сфери можливостей і вдосконалень.
2. Підгрупа бенефіціарів (щонайменше 900 МСП) отримають пряму фінансову вигоду від дії шляхом фінансової підтримки (грантів) для впровадження заходів із енергоефективності.

У контексті цього дослідження варто наголосити: у профінансованих бенефіціарів виникає ряд зобов'язань перед програмою, як-от:

1. Моніторинг результатів діяльності щодо виконання юридичних зобов'язань та звітування про хід і результати впровадження фінансованих заходів із енергоефективності. Відібрані для фінансування МСП (фінансовані бенефіціари) матимуть додаткові обов'язки, пов'язані зі звітуванням про хід і результати впровадження фінансованих заходів із енергоефективності. Зокрема, необхідно повідомити дані, що відносяться до діяльності, які повинні достовірно продемонструвати реалізацію плану дій та зниження споживання енергії на 5% або більше. Звітність включатиме:

- Встановлення обсягу дії, щоб визначити контекст, у якому виконується дія.
- Підтвердження витрат за допомогою сертифікатів / рахунків-фактур / звітів / декларацій виробників, що підтверджують виконання дії.
- Рахунки за енергію, дані про споживання або інші способи підтвердження зменшення споживання енергії на 5%+ у визначеному обсязі. Бенефіціари повинні прозвітувати не пізніше 31 липня 2025 року.

2. Аудит. Усі фінансовані бенефіціари зобов'язані вести належний облік щодо реалізованої діяльності та відповідних транзакцій, зокрема будь-яких підтверджуючих документів щодо використання коштів, зібраних вихідних даних та будь-яких даних, які використовуються для розрахунку енергетичної ефективності.

3. Надання матеріалів для поширення та комунікаційних цілей. Усі фінансовані бенефіціари повинні взяти на себе зобов'язання виконувати додаткові дії для підтримки розповсюдження та комунікації проекту: фіксувати прогрес виконання свого плану дій у своїх акаунтах у соціальних мережах і на веб-сайтах, посилатися на проект і програму, де це можливо, згадувати проект (EENergy – Гранти Enterprise Europe Network Energy для європейських МСП) і програму фінансування (SMP-COSME-2023-EENEE) тощо [13; 16].

Проаналізувавши конкурсну документацію Програми EENergy, ми сформувавши низку рекомендацій для МСП, які планують брати участь у конкурсному відборі проектних пропозицій:

1. Перш ніж взяти участь у конкурсі, необхідно спершу детально ознайомитися з процедурою подання заявки у проектній документації [13; 15].
2. Якщо у заявників виникнуть будь-які запитання, дотичні до співпраці з консультантами EEN зі сталого розвитку, процесу подання заявки, перевірки відповідності вимогам, процесу відбору чи інших деталей, пов'язаних із відкритим конкурсом, варто спочатку переглянути список поширених запитань [14].
3. Щоб подати заявку, для початку потрібно знайти місцевий контактний пункт Enterprise Europe Network і зв'язатися з консультантами з питань сталого розвитку.

4. У заявці на грантове фінансування необхідно зазначити, що заявник прочитав та погодився з відповідними вказівками Загального регламенту захисту даних, певними вказівками з політики конфіденційності та обробкою персональних даних [16].

5. Щоб отримати релевантну підтримку, варто в заявці зазначити необхідну категорію, на яку претендує заявник, а саме: інвестиції, консультації та/або навички.

6. Усі заявки EENergy мають бути подані та оброблені через спеціальну платформу керування грантами EENergy Good Grants [12].

7. Щоб бути прийнятною, проектна пропозиція має писатися англійською мовою в усіх обов'язкових частинах.

8. Якщо у заявника виникають будь-які запитання, йому варто звернутися до служби підтримки за адресою EENergy@lic.lt [14].

Отже, за умови дотримання організаціями-заявниками всіх критеріїв прийнятності Програми EENergy та підготовки проектної пропозиції за нашими рекомендаціями проекти мають високі шанси бути гідно оціненими конкурсною комісією, яка приймає рішення про надання підтримки.

Висновки. Аналіз грантових можливостей Програми EENergy продемонстрував: українські МСП мають право, як і підприємства з країн ЄС, отримати підтримку програми на заходи з виявлення своїх потреб у енергоефективності та реалізації відповідного плану дій для задоволення цих потреб. Бенефіціарам буде забезпечено фінансові гранти в розмірі до 10 000 євро. Кошти, надані EENergy, мають використовуватися для реалізації заходів, які призведуть до підвищення енергоефективності МСП-бенефіціара. Метою профінансованої грантом діяльності повинно бути досягнення 5% скорочення споживання енергії. Бенефіціари отримують допомогу програми у трьох категоріях: інвестиції, консультації, навички та навчання. У довгостроковій перспективі підтримані Програмою EENergy проекти повинні сприяти прискоренню переходу до вуглецевої нейтральної економіки країн ЄС та нашої держави зокрема.

Подальші наші розвідки будуть стосуватися результативності й ефективності фінансових інвестицій Проекту EENergy в Україні.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко О.С. Забезпечення сталого розвитку підприємств малого і середнього бізнесу на засадах «зеленої економіки». *Зелена економіка та низьковуглецевий розвиток: порядок денний для України* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 15 грудня 2023 р.). Львів-Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 99–102. URL: <http://surl.li/snbbw> (дата звернення: 17.03.2024).
2. Болтянський Б.В. Теоретичні аспекти енергоефективності та енергозбереження. *Сучасні виклики та перспективи розвитку економіки і бізнесу* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (6 грудня 2023 року, м. Запоріжжя). Запоріжжя : ТДАТУ, 2023. С. 8–9. URL: <http://elar.tsatu.edu.ua/handle/123456789/17302> (дата звернення: 06.03.2024).
3. Перебийніс В.І., Безрук Д.І. Енергетична ефективність бізнес-процесів. *Економіка сьогодні: проблеми моделювання та управління* : матеріали XIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції / за заг. ред. д.е.н., проф. М.Є. Рогози, Г.В. Карнаухової (м. Полтава, 22-23 листопада 2023 року). Полтава : ПУЕТ, 2023. С. 392–396. URL: <http://reposit.sc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/19307/1/conf2023.pdf#page=392> (дата звернення: 18.03.2024).
4. Європейський Зелений Курс. Опубліковано 15 квітня 2021 року. *Представництво України при Європейському Союзі*. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobitnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda> (дата звернення: 29.03.2024).
5. Find your local contact point. *Enterprise Europe Network*. URL: <https://een.ec.europa.eu/local-contact-points> (дата звернення: 05.03.2024).
6. Кицюк І., Науменко Н., Присяжнюк В. Європейський зелений курс: можливості та наслідки для українського бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3048> (дата звернення: 19.03.2024).
7. Кобеля-Звір М.Я., Звір Ю.В. Гранти Європейського банку реконструкції та розвитку для мікро-, малого та середнього бізнесу України. *Український економічний часопис*. 2023. № 2. С. 31–35. URL: <https://journals.dpu.kyiv.ua/index.php/economy/article/view/259> (дата звернення: 21.03.2024).
8. Кобеля-Звір М.Я. Грантова підтримка для представників бізнесу у формі консалтингу. *Управління змінами та інновації*. 2023. № 7. С. 68–73. URL: <http://cmi.politehnica.zp.ua/index.php/journal/article/view/89> (дата звернення: 23.03.2024).
9. Enterprise Europe Network. Україна. URL: <http://eenukraine.com/uk/> (дата звернення: 09.03.2024).
10. Оголошення про відкритий конкурс. URL: <http://surl.li/sbrhd> (дата звернення: 24.03.2024).
11. Чаплигін О., Чаплигіна М. Податкове стимулювання енергоефективності, як складова частина фінансової політики держави. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 2(49). С. 5–9. URL: <https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/927> (дата звернення: 04.03.2024).
12. EENergy. Start here. Welcome to EENergy grants! The call is open until May 15! URL: <https://energy.grantplatform.com/> (дата звернення: 14.03.2024).
13. Посібник для аплікантів. URL: <http://surl.li/sbria> (дата звернення: 11.03.2024).

14. Список поширених запитань. URL: <http://surl.li/sbria> (дата звернення: 08.03.2024).
15. Single Market Programme (SMP). *European Commission. EU F&T Portal*. URL: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/programmes/smp> (дата звернення: 06.03.2024).
16. The Call is open until May 15. URL: <https://www.eenergy-project.eu/> (дата звернення: 30.03.2024).

References:

1. Andruschenko O. S. (December 15, 2023) Zabezpechennia staloho rozvytku pidpriemstv maloho i seredn'oho biznesu na zasadakh "zelenoi ekonomiky" [Ensuring the sustainable development of small and medium-sized enterprises on the basis of the "green economy"]. *Zelena ekonomika ta nyz'kovuhletsevyj rozvytok: poriadok dennyj dlia Ukrainy: materialy IV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*. Kyiv. L'viv-Torun': Liha-Pres, pp. 99–102. Available at: <http://surl.li/snbbw> (in Ukrainian)
2. Boltians'kyj B. V. (December 6, 2023) Teoretychni aspekty enerhoefektyvnosti ta enerhozberezhennia [Theoretical aspects of energy efficiency and energy saving]. *Suchasni vyklyky ta perspektyvy rozvytku ekonomiky i biznesu: materialy Vseukrains'koi naukovo-praktychnoi konferentsii*. Zaporizhzhia: TDATU, pp. 8–9. Available at: <http://elar.tsatu.edu.ua/handle/123456789/17302> (in Ukrainian)
3. Perebyjnis V. I., Bezruk D. I. (November 22-23, 2023) Enerhetychna efektyvnist' biznes-protsesiv [Energy efficiency of business processes]. *Ekonomika s'ohodni: problemy modeliuвання ta upravlinnia: materialy XIII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii / za zah. red. d.e.n., prof. M. Ye. Rohozy, H. V. Karnaukhovoi*. Poltava: PUET, pp. 392–396. Available at: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/19307/1/conf2023.pdf#page=392> (in Ukrainian)
4. Yevropejs'kyj Zelenyj Kurs. Opublikovano 15 kvitnia 2021 roku [European Green Course. Published on April 15, 2021]. *Predstavnytstvo Ukrainy pry Yevropejs'komu Soiuzi*. Available at: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobotnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda> (in Ukrainian)
5. Find your local contact point. *Enterprise Europe Network*. Available at: <https://een.ec.europa.eu/local-contact-points>
6. Kytsiuk I., Naumenko N., Prysiazhniuk V. (2023) Yevropejs'kyj zelenyj kurs: mozhlyvosti ta naslidky dlia ukrains'koho biznesu [The European Green Course: opportunities and consequences for Ukrainian business]. *Ekonomika ta suspil'stvo*, no. 56. Available at: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3048> (in Ukrainian)
7. Kobelia-Zvir M. Ya., Zvir Yu. V. (2023) Hranty Yevropejs'koho banku rekonstruktsii ta rozvytku dlia mikro-, maloho ta seredn'oho biznesu Ukrainy [Grants of the European Bank for Reconstruction and Development for micro, small and medium businesses of Ukraine]. *Ukrains'kyj ekonomichnyj chasopys*, no. 2, pp. 31–35. Available at: <https://journals.dpu.kyiv.ua/index.php/economy/article/view/259> (in Ukrainian)
8. Kobelia-Zvir M. Ya. (2023) Hrantova pidtrymka dlia predstavnykiv biznesu u formi konsal'tynhu [Grant support for business representatives in the form of consulting]. *Upravlinnia zminamy ta innovatsii*, no. 7, pp. 68–73. Available at: <http://cmi.politehnica.zp.ua/index.php/journal/article/view/89> (in Ukrainian)
9. Enterprise Europe Network. Ukraina [Enterprise Europe Network. Ukraine]. Available at: <http://eenukraine.com/uk/> (in Ukrainian)
10. Oholoshennia pro vidkrytyj konkurs [Announcement of open competition]. Available at: <http://surl.li/sbrhd> (in Ukrainian)
11. Chaplyhin O., Chaplyhina M. (2024) Podatkove stymuliuвання enerhoefektyvnosti, iak skladova chastyna finansovoi polityky derzhavy [Tax incentives for energy efficiency as a component of the state's financial policy]. *Stalyj rozvytok ekonomiky*, no. 2(49), pp. 5–9. Available at: <https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/927> (in Ukrainian)
12. EENergy. Start here. Welcome to EENergy grants! The call is open until May 15! Available at: <https://eenergy.grantplatform.com/>
13. Posibnyk dlia aplikantiv [Guide for applicants]. Available at: <http://surl.li/sbria> (in Ukrainian)
14. Spysok poshyrenykh zapytan' [List of frequently asked questions]. Available at: <http://surl.li/sbria> (in Ukrainian)
15. Single Market Programme (SMP). *European Commission. EU F&T Portal*. Available at: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/programmes/smp>
16. The Call is open until May 15. Available at: <https://www.eenergy-project.eu/>

Стаття надійшла до редакції 08.04.2024